

LBRIS

We know
books

ADRIAN-NICOLAE DAN

DEZVOLTARE ȘI SCHIMBARE SOCIALĂ

REZOLVAREA PROBLEMELOR SOCIALE
PRIN PROGRAME ȘI PROIECTE COMUNITARE

TRITONIC

Tritonic Books

București – 2023

Adrian-Nicolae Dan
Dezvoltare și schimbare socială -
Rezolvarea problemelor sociale prin programe și proiecte comunitare

Copyright © Adrian-Nicolae Dan
Copyright © TRITONIC 2023 pentru ediția prezentă.
Toate drepturile rezervate, inclusiv dreptul de a reproduce fragmente din carte.

TRITONIC

Str. Coacăzelor nr. 5, București
e-mail: editura@triton.ro
www.triton.ro

Tritonic București apare la poziția 18 în lista cu Edituri de prestigiu
recunoscut în domeniul științelor sociale (lista A2) (CNATDCU):
http://www.cnatdcu.ro/wp-content/uploads/2011/11/A2_Panel41.xls

Colecția Sociologie este coordonată de prof. univ. dr. Gabriel Jderu.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DAN, ADRIAN

**Dezvoltare și schimbare socială : rezolvarea problemelor sociale prin
programe și proiecte comunitare / Adrian Dan. - București :**

Tritonic Books, 2023

Conține bibliografie

ISBN 978-606-749-669-7

316

Coperta: Alexandra Bardan
DTP: Ioan Dorel Radu
Editor: Rebeca Cojocaru
Comanda nr. SOC02/2023
Bun de tipar: Aprilie 2023
Tipărit în România

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

CUPRINS

Partea I

DEZVOLTARE ȘI SCHIMBARE SOCIALĂ

1. Relația dintre dezvoltare socială și schimbare socială. Accepțiuni și definiții.....	9
2. Schimbarea socială și teorii ale dezvoltării.....	21
3. Cauze și patternuri ale schimbării sociale.....	91
3.1 Cauze ale schimbării sociale.....	91
3.2 Patternuri ale schimbării sociale.....	98

Partea a II-a

REZOLVAREA PROBLEMELOR SOCIALE PRIN PROGRAME ȘI PROIECTE COMUNITARE

4. Analiza și diagnoza problemelor sociale.....	109
5. Dezvoltare socială prin proiecte comunitare. Rolul Fondurilor Sociale.....	139
6. Evaluarea programelor sociale.....	166
Bibliografie.....	191

PARTEA I

DEZVOLTARE ȘI SCHIMBARE SOCIALĂ¹**1. RELAȚIA DINTRE DEZVOLTARE SOCIALĂ ȘI
SCHIMBARE SOCIALĂ. ACCEPȚIUNI ȘI DEFINIȚII.**

Dezvoltarea socială este în primul rând un tip de schimbare socială. Acest ultim concept însă este unul neutru, putând avea un întreg spectru de conotații pozitive sau negative. Schimbarea socială poate fi definită în mod general ca „trecerea unui sistem social sau a unei componente a acestuia de la o stare la o altă stare diferită calitativ și/ sau cantitativ” (L. Vlăsceanu, 1993: 529). Care sunt acele elemente definitive care particularizează dezvoltarea socială de alte forme de schimbare socială? Cel mai general element subliniază faptul că dezvoltarea socială produce o serie de consecințe concretizate sub forma unor condiții (de viață/ sociale) *mai* bune. Pentru sociologii clasici schimbarea socială era sinonimă cu progresul, dezvoltarea și evoluția (A. Comte, H. Spencer, Ch. Darwin, E. Durkheim) însă ulterior, sub influența funcționalismului, schimbarea socială a fost percepută și ca fenomen de patologie socială care poate aduce cu sine regresul sistemului.

¹ O parte semnificativă a acestui capitol a fost scrisă în anii 2002–2012 și folosită și transmisă studenților de la FSAS ca suport de curs.

lui sau cel puțin a unor componente ale acestuia (T. Parsons, R.K. Merton). K. Marx a analizat stadiile dezvoltării sociale prin prisma structurii *modului de producție* și a distins tipuri de formațiuni sociale cărora le corespund forme distincte de proprietate, producție și structură de clasă. Lupta de clasă se află la baza tuturor transformărilor sociale (L. Vlăsceanu, 1993: 530), arată Marx, cu alte cuvinte omul este făuritorul propriei istorii transformând lumea în funcție de nevoile sale. Max Weber a analizat schimbarea socială dintr-un alt unghi decât Marx. El nu a fost de acord cu abordarea lui Marx, dar de o manieră diferită decât cea a lui Durkheim. În loc să nege importanța factorilor materiali, precum Marx, sau să nege noțiunea de fapte sociale externe indivizilor, cum a făcut Durkheim, Weber susține că mai degrabă ar trebui să luăm în considerare ideile, în mod special semnificațiile pe care noi le dăm unor lucruri și rolul pe care îl joacă schimbarea ideilor în producerea schimbării sociale.

Dincolo de toate aceste accepțiuni și controverse privind schimbarea socială, dezvoltarea socială este percepută ca fiind o schimbare socială pozitivă, direcționată, semnificația conceptului accentuând tranziția de la o stare inițială, ce se dorește a fi transformată, la una finală, dorită.

Deși în multe situații conceptul de dezvoltare este folosit intersanjabil cu cel de progres, putem sublinia o serie de diferențe între cele două concepte. Așa cum arată C. Zamfir (2006) ideea de progres este reflectată în percepția că prezentul este mai bun decât trecutul și cu siguranță viitorul va fi mai bun decât prezentul. Societatea, împinsă de forțe difuze interne, progresa în timp spre *mai bine* (C. Zamfir, 2006). Cu alte cuvinte avem de a face cu o *evoluție pozitivă*. Ideea de progres are însă la bază în special revoluția tehnologică începută în secolele XVI–XVII și vizează îndeosebi progresul economic – cu alte cuvinte dezvoltarea economică. Aceasta nu este în mod necesar sinonimă cu dezvoltarea socială, fiind doar o condiție

necesară însă nu și suficientă pentru a genera dezvoltare socială. Inovațiile tehnice sunt asimilate în producție, generează progres economic și promit o viață tot mai bună însă nu în mod necesar pentru toți cetățenii. Bunăstarea socială și cea individuală generată prin intermediul progresului economic poate fi înalt inegală și poate afecta masiv procesele de dezvoltare socială. În această situație statul joacă un rol cheie prin crearea unui sistem instituțional de redistribuire a bunăstării și susținerea unor programe de dezvoltare socială cum ar fi cele privind accesul egal la educație sau investițiile în sistemul de sănătate (acces universalist la servicii medicale primare) și sistemul de securitate socială.

Progresul implică noțiunea de direcționalitate, în care stadiile/ etapele sunt distincte și nu se repetă, fiind un proces cumulativ. Progresul este evaluat pozitiv, implicând noțiunea de „îmbunătățire” și reprezintă diferența între *a)* trecut și prezent (progresul existent) și *b)* prezent și viitor (progresul potențial realizabil). Dimensiunea esențială și suplimentară pe care o adaugă dezvoltarea socială se referă la uniformitatea distribuției progresului în cadrul diferitelor segmente/ grupuri ale sistemului social și accesul egal la diferite oportunități ca elemente fundamentale ale dezvoltării social sustenabile.

Dezvoltarea, în ansamblul ei, se referă la combinarea forțelor economice și sociale: dezvoltarea socială nu este posibilă fără o susținere economică solidă, dar și investirea în „infrastructura” socială (acces la educație pentru întreaga populație, sau acces la asistență medicală etc.) care generează pe termen mediu și lung creștere economică durabilă.

Un aspect interesant, mai degrabă de natură filozofică, este relevat de C. Zamfir (2006) care arată că „*există și viziuni pesimiste asupra direcției regresive [de evoluție] a omenirii. Asemenea viziuni pesimiste sunt produse în societăți aflate ele însele în procese de criză profundă. [...] Un exemplu este celebra divergență a progresului civilizației, complementar cu regresul*

moral.” Punctul acesta de vedere este puternic împărtășit și de către Biserică.

În literatura română de specialitate, una dintre cele mai comprehensive definiții ale dezvoltării sociale este dată de C. Zamfir:

„Dezvoltarea socială se referă la orientarea unei țări/ regiuni/ comunități / instituții spre realizarea unei stări dezirabile, stabilită ca obiectiv, printr-un proces planificat în timp, realizat prin-un set de acțiuni conjugate”. (Zamfir, 2006: 11).

Din această definiție, arată C. Zamfir, se desprind două elemente cheie, complementare, care definesc dezvoltarea socială:

„a) o stare-obiectiv de realizat de către o comunitate (un actor social);
b) un set de acțiuni desfășurate în timp pentru realizarea respectivului obiectiv: strategii, planuri, programe.” (Zamfir, 2006: 11).

Componenta b) este fundamentală, deoarece există situații în care un obiectiv nu se află în centrul unui proces de dezvoltare socială. În plus, putem avea procese sociale spontane, care pot conduce la rezolvarea unor probleme, dar care nu sunt specifice dezvoltării sociale ca „proces planificat, controlat de dezvoltare.” (Zamfir, 2006: 11). Până acum mai degrabă „schimbarea socială de până în prezent era caracterizată mai mult de sintagma *schimbare prin crize* decât de *dezvoltare socială proiectată și planificată*.” (Zamfir, 2006: 12).

În cadrul unui forum ONU (2002) se arată că dezvoltare socială este abordată din perspectiva: a) unui set de obiective, b) ca proces și c) o perspectivă asupra individului și societății. *Ca set de obiective*, dezvoltarea socială este asimilată cu progresul social și urmărește furnizarea unei bunăstări adec-

vate fiecărui individ, în ansamblu aceasta ducând la o funcționare armonioasă a societății. Dezvoltarea socială presupune creșterea bunăstării individuale și familiale inclusiv prin respectarea drepturilor omului, reducerea sărăciei prin acces la oportunități economice și la sistemul de protecție socială (securitate socială și servicii sociale). În plus, dezvoltare socială face referire la incluziune socială prin dezvoltarea relațiilor sociale, structurilor și instituțiilor prin intermediul cărora indivizii se agregă în rețele sociale viabile. Atingerea acestor obiective se face cu suportul masiv al dezvoltării economice. *Ca proces*, dezvoltarea socială presupune existența unui sistem instituțional de redistribuție a bunăstării, înțeleasă într-un context larg de acces la diferite resurse: oportunități, venituri, bunuri și putere. O asemenea redistribuție este necesară pentru a corecta cel puțin inegalitățile naturale, dar și inegalitățile generate structural de către sistemul social. Lipsa unor asemenea mecanisme instituționale de redistribuire (formate nu doar din actori guvernamentali ci și din actori privați și ai societății civile), ca și ineficiența lor, pot sublinia un nivel redus de dezvoltare socială. *Ca și perspectivă asupra individului și societății*, dezvoltarea socială ia în considerare demnitatea inerentă a ființei umane, egalitatea dintre oameni, ca și preocuparea pentru „binele comun” ca valori și criterii de evaluare a unor acțiuni și politici care afectează condiția umană și funcționarea socială. În acest context se afirmă că ar fi total inadecvat să se facă distincție între perspectiva socială și cea morală a dezvoltării.

Din multe puncte de vedere, toate aceste obiective sunt strâns corelate cu conceptul „*Calitatea vieții*” care stă la baza conceptului de dezvoltare socială. În acest sens o altă definiție a dezvoltării sociale este propusă de către David Simon care arată că „*Dezvoltarea constituie un proces divers, cu multe fațete, de schimbare predominant pozitivă în calitatea vieții*”

indivizilor și societăților atât în domeniul material cât și în cel non-material" (Simon, *apud* Morse, 2004).

În viziunea Băncii Mondiale² dezvoltarea socială acoperă o arie extrem de largă de obiective, mai largă decât cea acceptată de exemplu în „Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului” (care subliniază creșterea bunăstării și calității vieții indivizilor). *Dezvoltarea socială vizează mai degrabă schimbările complexe majore la nivel social reflectate la nivelul normelor și instituțiilor, schimbări ce pot determina o dezvoltare mult mai echitabilă și incluzivă pentru toți membrii societății.* Departamentul de dezvoltare socială al Băncii Mondiale avea în anii 2000 patru mari divizii de analiză și intervenție: a) Dezvoltare comunitară și capital social, b) Analiză socială și politici sociale, c) Participare, angajare civică și responsabilitate, d) Prevenirea conflictelor și reconstrucție.

Extinderea direcțiilor de analiză a dezvoltării sociale a dus la o serie de abordări integratoare. Astfel, Amartya Sen arată în „*Dezvoltarea ca libertate*” (2004) că o societate dezvoltată (inclusiv pe dimensiunea socială) trebuie să asigure: 1. garantarea libertăților politice (exercitarea drepturilor civile, dreptul la liberă critică și opțiune politică); 2. facilități economice – acces la piața muncii și utilizarea rațională a resurselor; 3. acces la oportunități sociale distribuite uniform la nivelul întregii societăți; 4. garantarea transparenței – acțiuni individuale obscure ale celor cu putere pot fi în detrimentul contribuabililor și pot aduce mari prejudicii; 5. protecție socială: se referă la sistemul de asistență socială ca ultimă componentă de siguranță a unei societăți.

Într-o analiză asupra mecanismelor dezvoltării sociale și a teoriilor explicative asupra acesteia G. Reyes (2001) face, oarecum involuntar, legătura dintre calitatea vieții și dezvoltare socială, prin încărcătura pe care o acordă ultimului concept.

² Banca Mondială este una dintre cele mai importante instituții care a dezvoltat programe masive de dezvoltare socială în ultimii 40 de ani.

G. Reyes (2001) definește dezvoltarea drept „o condiție socială în cadrul unui stat, în care nevoile reale ale populației sunt satisfăcute prin utilizarea rațională și durabilă a resurselor naturale și a diferitelor sisteme.” În continuare el adaugă că „Această utilizare a resurselor naturale este bazată pe o tehnologie ce respectă caracteristicile culturale ale populației respective țări. O asemenea definiție generală a dezvoltării include precizarea că grupurile sociale au acces la organizații și servicii de bază cum ar fi educație, locuire, sănătate și hrană, iar peste toate acestea, cultura și tradițiile lor sunt respectate în contextul social specific al acelei țări” Reyes (2001:1).

Reyes adaugă la această definiție alte două conotații: una economică și una politică: „În termeni economici, definiția anterioară arată că pentru populația unei țări există oportunități de angajare pe piața muncii, de satisfacere cel puțin a nevoilor de bază, și asigurarea unei rate pozitive a distribuției și redistribuției bunăstării și avuției naționale. În sens politic, definiția subliniază că sistemele guvernamentale au legitimitate nu doar în termenii stipulați de lege, dar de asemenea în termenii furnizării de beneficii sociale majorității populației”.

Multitudinea definițiilor date dezvoltării sociale, cu care operează diferite agenții, face puțin probabilă acceptarea unei definiții generale a dezvoltării sociale. Una dintre aceste definiții (Midgley 1995, *apud* B. Voicu, 2002) arată că dezvoltarea socială reprezintă „un proces de schimbare socială planificată, destinată să promoveze bunăstarea populației ca întreg, printr-un proces de transformare economică și socială complex”.³ O distincție majoră, întâlnită în majoritatea definirilor/ acțiunilor moderne, face referire la faptul că dezvoltarea se distribuie în toate sferile și segmentele sociale și are conotații calitative, în timp ce creșterea are doar cono-

³ O analiză complexă a dezvoltării sociale din perspectiva politicilor sociale este făcută de B. Voicu, în L. Pop (coord.), 2002, Dicționar de politici sociale, Ed. Expert, București (pp. 258–275)

tații cantitative și poate duce la polarizare socială. Creșterea economică se referă la creșterea producției și consumului de bunuri și servicii într-o economie într-o anumită perioadă de timp, măsurată prin parametri precum produsul intern brut (PIB). Dezvoltarea socială, pe de altă parte, se referă la îmbunătățirea calității vieții și a bunăstării indivizilor și comunităților, măsurată prin indicatori precum accesul la educație, asistență medicală și nevoi de bază, precum și incluziunea socială, egalitatea și justiția socială (vezi J. Rawls, 1971). Deși creșterea economică este importantă pentru crearea de locuri de muncă, generarea de venituri și creșterea calității vieții, ea nu este suficientă pentru asigurarea dezvoltării sociale. Creșterea economică poate fi realizată fără a îmbunătăți neapărat indicatorii sociali, cum ar fi educația, sănătatea și reducerea sărăciei. De fapt, în unele cazuri, creșterea economică poate chiar exacerba inegalitatea și degradarea mediului. Dezvoltarea socială, pe de altă parte, este importantă pentru crearea unei societăți durabile și echitabile în care toți indivizii își pot satisface nevoile de bază și au acces la oportunități (egale) de creștere și dezvoltare. Dezvoltarea socială poate fi realizată printr-o serie de politici și inițiative, inclusiv investiții în educație și asistență medicală, rețeaua de securitate socială și politici de promovare a egalității și justiției sociale.

În mult aclamata și citată sa carte „*A Theory of Justice*” publicată în 1971, John Rawls pledează pentru o societate organizată în jurul principiilor dreptății și echității. Teoria lui Rawls propune două principii fundamentale ale justiției: primul principiu, cunoscut sub numele de principiul libertăților de bază egale, cere ca fiecare persoană să aibă un drept egal la libertăți de bază, cum ar fi libertatea de exprimare, religie și participare. Al doilea principiu, cunoscut sub numele de principiul diferenței, cere ca inegalitățile în ceea ce privește bunurile sociale și economice să fie aranjate astfel încât să beneficieze cei mai puțin avantajăți membri ai socie-

tății. Teoria justiției lui Rawls are implicații importante pentru dezvoltarea socială. Subliniind importanța egalității sociale și economice, teoria lui Rawls solicită politici și inițiative care vizează reducerea sărăciei, creșterea accesului la educație și asistență medicală și promovarea incluziunii sociale și a justiției. În special, principiul diferenței solicită ca inegalitățile să fie aranjate în beneficiul membrilor mai puțin avantajăți ai societății, ceea ce poate fi interpretat ca un apel pentru intervenții direcționate care să vizeze nevoile populațiilor marginalizate și vulnerabile. Teoria lui Rawls subliniază, de asemenea, importanța drepturilor și libertăților individuale, care pot fi văzute drept componente critice ale dezvoltării sociale. Prin recunoașterea libertăților de bază egale ale tuturor indivizilor, teoria lui Rawls solicită politici și inițiative menite să protejeze și să promoveze drepturile și libertățile individuale, cum ar fi libertatea de exprimare, religie și participare socială.

Dezvoltarea socială se realizează prin intermediul unor strategii și programe de dezvoltare socială ce vizează atingerea unor obiective pe termen mediu și lung. Însă „orientarea spre dezvoltare socială nu s-a manifestat în țările plasate la vârful evoluției, în țările cele mai dezvoltate, aflate într-un proces neproblematic de perfecționare, sau în comunitățile prospere, ci în cele confruntate cu situații de criză ale dezvoltării” (C. Zamfir, 2006:12). Societățile din Occident s-au dezvoltat mai degrabă ca urmare a unui proces relativ neplanificat de dezvoltare, centrat pe soluționarea problemelor curente la nivelul relației individ / stat în contextul unei economii de piață puternice. De asemenea a fost și un proces difuz de dezvoltare prin modernizare. „Inițial, problematica dezvoltării sociale a apărut în țările caracterizate de un decalaj de dezvoltare”, cum a fost și cazul României, iar „programele de dezvoltare au apărut din interior, liderii intelectuali și politici căutând să formuleze strategii și să organizeze acțiuni colective pentru realizarea lor” (C. Zamfir, 2006:13). După cel de-al

doilea război mondial, în cazul fostelor colonii din lumea a III-a, dezvoltarea socială a fost generată prin intermediul ajutorului internațional (Banca Mondială, IDA⁴, IFC⁵, IMF⁶, diferite organisme ale UN – UNDP⁷, FAO⁸, ECLAC⁹, ECA¹⁰, ESCAP¹¹, ESCWA¹², ECE¹³, IBRD¹⁴ etc.), în timp ce în cazul noilor țări comuniste a fost promovată „o transformare planificată a societății capitaliste într-o societate socialistă” ce a constituit „experimentul de dezvoltare socială proiectată și planificată de o amploare fără precedent” (C. Zamfir, 2006:13).

Crizele economice, eșecul pieței și al unor programe de dezvoltare, au generat un nou proces/ mecanism de dezvoltare – dezvoltarea comunitară, ce s-a axat „pe modul cum pot fi susținute comunitățile locale să dezvolte procese de autoorganizare pentru a rezolva problemele lor și, în mod special, pentru a ieși din starea de «înapoiere»” (C. Zamfir, 2006:14). Alte meca-

⁴ International Development Association (IDA) fondată în 1960, cu sediul la Washington, SUA

⁵ International Finance Corporation (IFC) fondată în 1956, cu sediul la Washington, SUA

⁶ International Monetary Fund (IMF) fondată în 1945, cu sediul la Washington, SUA

⁷ United Nations Development Programme (UNDP), cu sediul la New York, SUA

⁸ Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) fondată în 1945, cu sediul la Roma, Italia

⁹ Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC) fondată la 25 Feb. 1948, cu sediul la Santiago, Chile

¹⁰ Economic Commission for Africa (ECA) fondată în 1958, cu sediul la Addis Abeba, Etiopia

¹¹ Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP) fondată în 1947, cu sediul la Bangkok, Thailanda

¹² Economic and Social Commission for Western Asia (ESCWA) fondată în 1973, cu sediul la Beirut, Liban

¹³ Economic Commission for Europe (ECE) fondată în 1947, cu sediul la Geneva, Elveția.

¹⁴ International Bank for Reconstruction and Development (IBRD) – fondată în 1944 cu sediul la Washington, SUA

nisme complementare de dezvoltare socială au fost cele denumite „dezvoltare sectorială” – dezvoltarea anumitor sectoare ale societății – și „dezvoltarea socială a organizațiilor” – necesară ca urmare a creșterii în complexitate a organizațiilor și a importanței dezvoltării resurselor umane, urmate de lansarea conceptului de „dezvoltare strategică” (C. Zamfir, 2006:15).

Anii 60–70 au adus o extindere a conceptului de dezvoltarea socială (care nu se putea realiza în absența intervenției statului) prin intermediul statului bunăstării ce a cunoscut o dezvoltare fără precedent în intervalul 1945–1970. „Reforma statului” – atât în țările capitaliste cât și în cele socialiste – a însemnat inițial creșterea masivă a cheltuielilor sociale publice destinate protecției sociale, cheltuielilor publice (producerea de bunuri publice și dezvoltare socială) dar și alocări masive de fonduri pentru industria de apărare (în special SUA și URSS pe perioada războiului rece). Odată cu criza statului bunăstării (acutizată de „sufocarea” economiei prin cheltuieli publice uriașe dar și de criza petrolului din anii 70) s-a produs o retragere a statului din funcția de protecție socială și de redistribuire a bunăstării. Soluția neo-liberală de redresare ce a vizat „dezmembrarea” statului (cazuri arhetipale – SUA sub administrația Reagan 1981–1989 și Marea Britanie sub cabinetul Thatcher 1979–1990) și „eliberarea” economiei de sub jugul impozitelor nu a făcut altceva decât să acutizeze o serie de probleme sociale. Sub influența unor noi teoreticieni care au promovat „a treia cale” (A. Giddens, 1998) se conturează o nouă strategie: „în locul «dezmembrării statului» ca soluție a dezvoltării s-a conturat «reforma statului»” și astfel „A devenit tot mai clar faptul că dezvoltarea socială nu poate fi realizată prin mecanismele economiei de piață și ale organizațiilor nonguvernamentale. Se poate spune că ne aflăm în fața unei noi orientări dominate de obiectivul «reformei statului»: cum să faci sistemul public mai eficient, mai democrat și mai controlabil.” C. Zamfir (2006:15)

Descentralizarea și inițierea de programe ce aveau la bază dezvoltarea prin proiecte (Dan, 2006) de tipul Fondurilor de Dezvoltare Socială (inițiate și susținute de Banca Mondială, dar și de alți actori instituționali) au vizat creșterea autonomiei locale, rezolvarea unor probleme sociale prin utilizarea resurselor locale, dezvoltarea *capitalului social* și *empowerment*.

2. SCHIMBAREA SOCIALĂ ȘI TEORII ALE DEZVOLTĂRII

Premise ale teoriilor dezvoltării și schimbării sociale

Teoriile dezvoltării sociale se încadrează în cele trei mari paradigme dominante în sociologie: A. funcționalismul (structuralismul funcționalist/ teoria echilibrului), B. conflictualismul¹⁵ și C. interpretativismul¹⁶. La aceasta am putea adăuga *teoriile perspectivelor multiple și ale schimbării* (reconcilierea dintre *agency / agenție* și *structură*)¹⁷. De asemenea, aceste teorii sunt tributare și în strânsă relație cu teoriile speci-

¹⁵ Paradigma conflictualistă are la bază 3 curențe principale: a) Marxism; b) Neo-Marxism; c) teoria dezvoltată de Ralf Dahrendorf.

¹⁶ Paradigma interpretativă are la bază 2 curențe principale: a) Interacționismul simbolic; b) Fenomenologia socială.

¹⁷ Teoriile perspectivelor multiple și ale schimbării (reconcilierea dintre agenție și structură) au la bază 5 curențe principale:

a) *Morfogeneza simplă* dezvoltată de Walter Buckley ("Society as a Complex Adaptive System," in *Systems Behavior*, ed. by John Neishon and Geof Peters, New York; Harper and Row, 1976; „Society – A Complex Adaptive System”, Routledge; 1998, 1 edition);

b) *Morfogeneza dublă* dezvoltată de Margaret S. Archer („Morphogenesis versus Structuration: On Combining Structure and Action”, *The British Journal of Sociology*, Vol. 33, No. 4 (Dec., 1982), pp. 455–483; „Realist Social Theory”, Cambridge University Press, 2003);

c) *Societatea activă* dezvoltată de Amitai Etzioni („The Active Society”, Free Press, 1968; 1971; „Societatea monocromă”, Polirom, Iași, 2002).

d) *Acțiunea colectivă* dezvoltată de Alain Touraine („A Method for Studying Social Actors”, *Journal of World-Systems Research*, vi, 3, fall/winter 2000, 900–918; „La production de la société”, Paris, Éditions du Seuil, 1974).

e) *Teoria structurării* dezvoltată de Anthony Giddens („Central Problems of Social Theory”, University of California Press, 1979; „The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration”, University of California Press, 1984).

fice ale schimbării sociale (după cum am arătat dezvoltarea socială este un tip de schimbare socială).

A. Paradigma funcționalistă

Introducere¹⁸

Analizând sistemele sociale și componentele acestora mai degrabă dintr-o perspectivă *funcționalistă* (dar și cu elemente din teoriile conflictualiste), Jacobs, Macfarlane și Asokan (1997) dau dezvoltării sociale o accepțiune specifică, distinctă, în comparație cu alte două procese sociale: *supraviețuirea și creșterea societăților*.

La un nivel bazal se găsesc societățile aflate în stare de supraviețuire. „*Supraviețuirea este procesul prin care o comunitate se auto-susține la un nivel minim necesar pentru existența sa, fără nici un fel de tendințe manifeste de expansiune orizontală sau ascensiune verticală.*” O societate care furnizează mijloace, resurse și oportunități doar la nivelul supraviețuirii are suficientă energie doar pentru a satisface o serie de nevoi umane fundamentale, dar nu are un surplus disponibil pentru a genera creșterea nivelului de bunăstare și dezvoltare durabilă.

Nivelul următor este ocupat de societățile care au crescut/ cresc peste nivelul minim necesar supraviețuirii, dar rămân organizate pe aceleași coordonate pe care le-au avut și în trecut. „*Oamenii acestor societăți pot fi impulsionați de progresul tehnologic sau de exemplul altor comunități să-și intensifice efortul, extindă scopul activităților derulate și să adopte tehnici sau metode îmbunătățite dar viața [societății] rămâne în mod esențial organizată la fel ca înainte.*” Exemplul elocvent dat de Jacobs et.al. (1997) este cel al societăților din Orientul

¹⁸ Acest subcapitol, pînă la A1. Funcționalismul clasic [T. Parsons & G. Lenski], a fost publicat în C. Zamfir & L. Stoica (coord.), 2007, „Enciclopedia dezvoltării sociale”, Ed. Polirom, Iasi (pp.576–588)

Mijlociu, care, după criza petrolului din anii '70, și-au sporit substanțial PIB-ul și distribuția acestuia pe cap de locuitor dar au înregistrat schimbări minore în sistemul de organizare și „productivitatea societății”. Deși parțial adevărată această afirmație, ea este făcută și în lumina valorilor promovate de cultura occidentală, relativ conflictuală pe anumite coordonate cu cultura țărilor arabe din Orientul Mijlociu. O relativă excepție de la regulă însă o reprezintă Dubai, cu investiții masive în sectorul serviciilor, manufacturier, finanțe, IT și turism, sectorul petrolier reprezentând doar 10% din PIB¹⁹. În ciuda creșterii economice, aceste societăți rămân organizate pe vechile principii neorientate către dezvoltare socială durabilă, ci doar către creștere economică ce aduce de multe ori cu sine o polarizare socială accentuată.

Diferența dintre dezvoltare, supraviețuire și creștere este dată de emergența unor niveluri noi și superioare de organizare socială. În cazul dezvoltării nu este vorba doar de o creștere cantitativă a activităților economice și atingerea țintelor propuse, dar mai ales de o schimbare calitativă în modul în care activitățile sunt realizate în societate. Această evoluție este vizibilă de-a lungul istoriei prin evoluția societăților sub forma diferențierii structurale și creșterii în complexitate – de la societățile pastorale/ nomade la cele agricole/ sedentare cu o organizare mult mai elaborată (*sectorul primar*), apoi tranziția societăților rurale la cele urbane, orașele-târguri cu economii comerciale care apoi au tranzitat spre societățile industriale (*sectorul secundar*) și în final spre cele bazate pe *sectorul terțiar*, al serviciilor, *quaternar*, bazat pe activități din domeniul guvernării, cultură, cercetare științifică, educație și IT, și chiar sectorul *quinar* (M. Rosenberg, f.a.) ce include nivelurile superioare de luare a deciziei în societate și economie (decidenți de vârf din administrația superioară, știință, universități,

¹⁹ „Dubai – Overview”, în *USA-today*, <http://www.usatoday.com/marketplace/ibi/dubai.htm>